

In the article the question of the expediency of introducing the concept as «settlement order», which will make it possible to distinguish between the decisions on the approval of the agreement from other sources, as well as to define and regulate, at the legislative level, the specificity of the application of certain rules, which is precisely the judicial decisions as the final an act of a court decision on the substance (court decision).

The author notes the need to clarify the provisions of Article 270 of the Criminal Code in terms of the possibility of the court adopting an additional decision on its own initiative. It is believed that the relevant provisions may in practice lead to abuses by the court. A comparative analysis of the activities of notaries and judges on this issue is presented.

Key words: peace agreement, court, parties, statement, decision on approval of terms of a settlement.

УДК 347.91

Уніфікація процедури перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у процесуальних кодексах України

Д. О. Менюк,

*аспірант відділу проблем цивільного, трудового
та підприємницького права Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

Розглянуто уніфікацію процесуальних норм з огляду на судову реформу та зміни до процесуальних кодексів України. Окреслено протилежні точки зору щодо теорії процесуального права та визначені переваги уніфікації процесуальних норм. Окремо досліджено уніфікацію процесуальних норм, що регулюють процедуру перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Ключові слова: процесуальне право, цивільний процес, уніфікація процесуального права, перегляд судових рішень, нововиявлені обставини, виключні обставини.

Meniuk Daryna. Unification of the procedure of review of court decisions by newly discovered or exceptional circumstances in the procedural law of Ukraine

Unification of the procedural law in the point of view of judicial reform and changes to the procedural codes of Ukraine is analyzed. The opposite points of view regarding procedural law theory are outlined and the advantages of unification of procedural law

© Менюк Дарина Олегівна — аспірант відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

are determined. Separately, the unification of procedural law concerning the judicial review by newly discovered or exceptional circumstances is investigated.

Key words: procedural law, civil process, unification of procedural law, judicial review, newly discovered circumstances, exceptional circumstances.

У межах судової реформи, запровадженої Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки»¹, було запущено низку процесів щодо удосконалення системи правосуддя в Україні, забезпечення права кожного на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод² та наближення здійснення судочинства у національних судах до загальноновизнаних принципів процесуального права.

Одним з етапів реалізації судової реформи стало прийняття змін до процесуальних кодексів. Так, Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»³ було здійснено уніфікацію процесуальних кодексів, що одразу стало темою дискусій як на науковому рівні, так і в колі юристів-практиків. Тематику уніфікації процесуальних норм досліджували, зокрема, О.А. Беяневич, В.І. Бобрик, М.О. Гетманцев, А.І. Граціанов, Д.Д. Луспеник, В.В. Комаров, А.Б. Романюк та ін.

Окрім загальної проблематики необхідності уніфікації процесів, також існують питання щодо уніфікації окремих процесуальних інститутів. Це ж стосується інституту перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, який з'явився у Цивільному процесуальному кодексі України⁴, Господарському процесуальному кодексі України⁵ та Кодексі адміністративного судочинства України⁶.

¹ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015?find=1&text=%EE%E1%F1%F2%E0%E2%E8%ED%E0%EC%E8#w11>.

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ Ради Європи від 04.11. 1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

⁴ Цивільний процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. Київ: Паливода А.В., 2017. С. 213- 217.

⁵ Господарський процесуальний кодекс України: у редакції Закону № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. Київ: Паливода А. В., 2017. С. 177-181.

⁶ Кодекс адміністративного судочинства України. Київ: ДП «СВЦ», 2018. С. 169-173.

Насамперед необхідне правильне та чітке розуміння поняття уніфікації правових норм. Так, О.І. Ющик уніфікацію у праві визначає як «процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин»⁷. А.І. Граціанов формулює поняття уніфікації українського законодавства як «детермінований практикою суспільного розвитку двоєдиний, суттєво-формалізований процес, спрямований на усунення розходжень у регулюванні подібних або родинних явищ і створення універсальних різнорівневих нормативних актів чи приписів, що мають істотний вплив на стан усієї системи законодавства»⁸.

Зважаючи на переваги уніфікації, вченими-процесуалістами неодноразово висловлювалась думка щодо створення єдиного процесуального кодексу, що об'єднав би правові норми, що регулюють процеси, для яких характерним є позовне провадження та в основу яких покладені спірні правовідносини, а також наявні суб'єкти з протилежними інтересами. Зокрема, йдеться про об'єднання норм, що регулюють цивільний, господарський та адміністративний процеси⁹. На думку О.М. Гетманцева, загальнопроцесуальна теорія та предмет її регулювання дозволить поступово розв'язати існуючі проблеми у сфері здійснення правосуддя та удосконалити процесуальні галузі права України¹⁰.

На противагу такій позиції деякі автори зазначають, що уніфікація не є нагальною потребою в існуючому правовому полі та й сама по собі є неефективною, а відповідно порушує право доступу до правосуддя¹¹. Цікавою в цьому аспекті є позиція О.А. Беляневич, яка у принцип уніфікації процесуальних норм покладає ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також конституційні норми як єдині, що визначають принципи здійснення правосуддя. Проте поряд із такими нормами процесуальні кодекси окремих галузей права повинні існувати

⁷ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр.енцикл.», 1998. С. 215.

⁸ Граціанов А.І. Процес систематизації та уніфікації законодавства і розвиток правової системи України: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. С. 10.

⁹ Комаров В.В. Гражданский процесс в глобальном контексте. Право Украины. 2011. № 9/10. С. 300; Сахнова Т.В. Курс гражданского процесса. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Статут, 2014. С. 7; Луспенник Д.Д. Идеальный процессуальный кодекс: каким він має бути? *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства*: зб. наук. праць. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 лип. 2017 р.) / за заг. ред. І.О. Ізарової, Р.Ю. Ханик-Посполітак. Київ: ВД Дакор, 2017. С. 36-47.

¹⁰ Гетманцев М.О. Уніфікація процесуального права як один з наукових підходів до вдосконалення науки цивільного права. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 72-75.

¹¹ Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права. Москва: Издательство Норма, 2003. С. 117; Іванюта І. В. Господарський процесуальний кодекс України: проблеми юридичної техніки. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4/2018. С. 80-85.

відокремлено один від одного, з точки зору визначення процесуальної форми, яка, в свою чергу, має встановлюватися з огляду на специфіку правовідносин, у яких виник спір про право. Саме з цієї позиції автор розглядає уніфікацію процесуальних норм у двох аспектах: по-перше, як вертикальний, інтегруючий процес, зважаючи на наявність єдиних засад і водночас враховуючи спеціалізацію окремих процесуальних галузей; по-друге, як антитезу спеціалізації, тобто стандартизацію всіх процесів¹².

Окремо в науковій літературі висловлюються думки про необхідність існування судового права як інтегральної галузі знань¹³. При цьому, залежно від законодавства, яке покладається в основу такого права, виділяють судоустрійний та процесуальний напрями. Натомість О.С. Ткачук вважає, що слід відмежовувати норми, що регулюють порядок здійснення правосуддя як норми процесуального права від норм, що регламентують організацію судової влади, як норм матеріального права. На його переконання, об'єднання зазначених норм призведе до обтяженості та ускладнення у регулюванні різних за характером правовідносин¹⁴. Проте, науковець погоджується з можливістю об'єднання всіх процесуальних галузей права, оскільки «в основі будь-якого процесу лежить право на судовий захист, що має унітарну природу»¹⁵.

Незважаючи на неоднозначність позиції щодо окресленої проблематики, останні зміни у сфері процесуального права України свідчать про уніфікацію певних процесуальних інститутів. Аналізуючи різні аргументи науковців та матеріали судової практики, можна зробити висновок про певну доцільність такої уніфікації. Зокрема, перевагами такого явища є: єдина термінологія; усунення колізій процесуальних норм; забезпечення єдності процедури розгляду рішень і їх внутрішня узгодженість; однозначне тлумачення процесуальних норм. Такі переваги, в свою чергу, свідчать про оптимізацію ефективності судового процесу.

У 2006 році указом Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» визначається, що «уніфікація процедур судового розгляду є важливим напрямом удосконалення судочинства, якщо завдання певного виду процесу не вимагає особливих правил». Так,

¹² Беляневич О.А. Про уніфікацію та спеціалізацію процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1(41). С. 95-106.

¹³ Лобойко Л.М. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3/2015. С. 66; Сібільова Н.В. Судове право як структурний елемент предметної диференціації права і законодавства. *Проблеми правового забезпечення економічної та соціальної політики в Україні: матеріали наук.-практ.конф.* (м. Харків, 24-25 трав. 2005 р.). Харків: Нац.юрід.акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2005. С. 502.

¹⁴ Ткачук О.С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Право, 2016. С. 448-449.

¹⁵ Комаров В.В. Цивільне процесуальне право: проблеми методології науки, диференціації та уніфікації судових процедур. *Право України*. 2012. №1-2. С. 162.

було підкреслено необхідність поступового наближення, а потім і поєднання в одному процесуальному кодексі цивільного і господарського процесів з огляду на відсутність між ними суттєвих відмінностей¹⁶.

Що стосується перегляду судових рішень, що набрали законної сили, то у зазначеному Указі Президента передбачено, що така процедура перегляду, незалежно від виду судочинства, має ґрунтуватися на однакових засадах. Такий же підхід деталізується і у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Водночас, у Пояснювальній записці до законопроекту «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» його метою визначається вдосконалення системи перегляду справ за нововиявленими обставинами. Так, до всіх розділів процесуальних кодексів, що регулюють перегляд судових рішень, додано норми, якими встановлюється перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Сутність внесених змін однакова у всіх трьох процесуальних кодексах. Водночас є відмінності у термінології, формулюваннях норм та особливі розбіжності, що визначають специфіку певного процесу.

Так, у КАС України щодо об'єкта перегляду використовується узагальнене поняття «судове рішення». Натомість, у ЦПК України деталізується, що переглянутими за нововиявленими або виключними обставинами можуть бути рішення, постанова або ухвала суду. Значно відрізняється формулювання норми, яка визначає об'єкт перегляду судових рішень у господарській юрисдикції. Зокрема, перегляду підлягають рішення, постанови та ухвали господарського суду, а також рішення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Зазначення останнього суперечить особливості перегляду за нововиявленими та виключними обставинами, оскільки такий перегляд здійснюється тим самим судом, що ухвалив рішення, яке просить переглянути заявник. Винятком є перегляд судового рішення у випадку встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом, оскільки, з огляду на важливість такого перегляду, він здійснюється Верховним Судом. Окрім цього, з огляду на специфіку господарських відносин, об'єктом перегляду також можуть бути ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання

¹⁶ Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

його банкрутом». Проте, незважаючи на певні відмінності, визначені окремо у кожній із юрисдикцій, спільними можна назвати ознаки, яким повинно відповідати судове рішення, про перегляд якого просить заявник: таким рішенням закінчено розгляд справи і воно набрало законної сили.

Підстави для перегляду судових рішень однакові у всіх трьох кодексах. Нововиявленими обставинами визначаються: істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Окремо у процесуальних кодексах встановлені виключні обставини, що визначаються процесуальними кодексами: встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом; встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

При цьому також зазначаються однакові для процесуальних кодексів підстави, за яких судове рішення не підлягає перегляду: переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи, і докази, які не оцінювалися судом стосовно обставин, що були встановлені судом. Регламентація такого обмеження є надзвичайно важливою, оскільки, як показує судова практика, учасники справи неодноразово звертаються до суду за переглядом судових рішень, визначаючи, наприклад, висновок експерта нововиявленою обставиною або розуміючи під новими доказами нововиявлені обставини¹⁷.

Встановлені строки перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами також є однаковими. Зокрема, особа може подати заяву про перегляд судового рішення протягом тридцяти днів з моменту настання обставини, що є підставою для перегляду. Крім цього,

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 29.08.2018 р. (справа № 552/137/15-ц). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76502908>.

слід враховувати загальний строк, у межах якого судове рішення може бути переглянuto. Як у ЦПК, ГПК, так і у КАС таким строком є три роки з дня набрання рішення, про перегляд якого просить заявник, — щодо істотної для справи обставин, що не були встановлені судом і не могли бути відомі особі, та строк не пізніше десяти років — для всіх інших обставин.

На необхідність уніфікації строків у процесуальному праві звертає увагу А.Б. Романюк, зазначаючи, що строк — це інститут процесуального законодавства, що має бути врегульовано однаково у цивільній, господарській та адміністративній юрисдикціях¹⁸.

Із такою позицією науковця доцільно погодитись і наголосити на тому, що однакові строки, визначені законодавцем для відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами, а також строки розгляду заяви про перегляд судового рішення, є доречними змінами, оскільки дозволять об'єднати судову практику з метою ефективного захисту прав та законних інтересів осіб у судах.

Вимоги до форми і змісту заяви про перегляд, процедура відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами, процесуальна форма розгляду заяви, форма рішення, яким вирішується результат перегляду по суті у процесуальних кодексах не відрізняються. Таке однакове регулювання вказує на однозначність підходу до перегляду судових рішень у цивільній, господарській та адміністративній юрисдикціях, що, у свою чергу, дасть можливість уникнути зайвих розбіжностей.

Окремо слід зазначити, що в Кримінальному процесуальному кодексі України також є норми, що регулюють провадження за нововиявленими та виключними обставинами¹⁹. І, хоча виключними обставинами є такі ж підстави, як і в ЦПК, ГПК та КАС, нововиявлені обставини та процесуальна форма перегляду суттєво відрізняються. З огляду на специфіку кримінально процесуальних правовідносин такий процес, дійсно, потребує відокремлення від цивільного, господарського та адміністративного процесів, у тому числі що стосується окремих інститутів — перегляд за нововиявленими або виключними обставинами.

Таким чином, уніфікацію процесуальних норм, що регулюють перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, слід вважати доцільним кроком законодавця. З огляду на переваги уніфікації можна зробити висновок, що регламентація інституту перегляду судових

¹⁸ Романюк А.Б. Уніфікація процесуального законодавства як необхідна умова вдосконалення правосуддя в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 1(4). С. 57-65.

¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 січ. 2019 р. Київ: Паливода А.В., 2018. С.289-295.

рішень за нововиявленими або виключними обставинами у процесуальних кодексах забезпечить його належну реалізацію, а відтак виконання завдань судочинства.

Meniuk Daryna. Unification of the procedure of review of court decisions by new or exceptional circumstances in the procedural law of Ukraine

In the article unification of the procedural law in the point of view of judicial reform and changes to the procedural codes of Ukraine is analyzed.

Within the framework of the judicial reform introduced by the Decree of the President of Ukraine «On the Strategy for the Reform of the Judiciary and Related Legal Institutions for 2015-2020», a number of processes were launched on improving the justice system in Ukraine to ensure everyone's right to a fair trial in the sense of article 6 of the Convention on Human Rights.

One of the stages of the implementation of judicial reform was the adoption of amendments to the procedural codes. Thus, the Law of Ukraine «On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Justice of Ukraine and other legislative acts» introduced the unification of the procedural codes, which immediately became the subject of discussions between scientists and legal practitioners.

Several definitions of the unification are considered in the article. It has been analyzed as the process of bringing the current law into a unified system, eliminating differences and providing uniformity to the legal regulation of similar or close types of social relations.

Also, the idea of the creation of a single procedural code is examined. According to that there should be a procedural code which bringing together the legal norms governing the processes for which the controversial legal relationship, as well as existing entities with opposing interests, is peculiar.

On the other hand, some authors say that the procedural codes of individual branches of law must exist separately from the point of view of determining the procedural form, which should be established in view of the specificity of the legal relationship in which the dispute about the right is arisen.

The benefits of the unification also have been analyzed. In particular they are: unified terminology; elimination of conflicts of procedural norms; ensuring the unity of the review procedure and their internal consistency; unambiguous interpretation of procedural norms. Such advantages show the optimization of the efficiency of the court process.

In more details the unification of the procedure of review of court decisions by newly discovered or exceptional circumstances in the procedural law of Ukraine is discovered in the article. Thus, in all procedural codes' norms, which establish the review of court decisions for newly discovered or exceptional circumstances have been added. The main idea is that they based on the same principles regardless of the type of proceedings, so it means that the essence of the changes is the same in all three procedural codes. At the same time, there are differences in terminology, wording of norms and special differences that determine the specifics of a particular process.

Thus, the unification of procedural rules governing the review of judgments on newly discovered or exceptional circumstances in civil, commercial and administrative proceedings should be considered as a purposeful step of the legislator. The benefits of unification give us an understanding that such a regulation of the institution of reviewing court decisions for newly discovered or exceptional circumstances in the procedural codes, will ensure its proper implementation, and, therefore, the execution of the goal of judicial proceedings.

Key words: procedural law, civil process, unification of procedural law, judicial review, newly discovered circumstances, exceptional circumstances.

УДК 347.1

Аналіз судової практики на предмет застосування поняття «спір про право»

А. О. Дика,
*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Івано–Франківського університету
імені короля Данила Галицького*

Аналізуються ухвали суду, опубліковані в Єдиному державному реєстрі судових рішень щодо наслідків встановлення судом наявності «спору про право» у справах окремого провадження при прийнятті заяви і під час розгляду справи по суті. Запропоновано внести зміни до Цивільного процесуального кодексу України з метою недопущення судами помилок при розгляді таких справ.

Ключові слова: суд, окреме провадження, Єдиний державний реєстр судових рішень, ухвала, спір про право, наслідки.

Dyka Alla. Analysis of judicial practice on the subject of application of the concept «dispute about the right»

The article provides an analysis of court decisions published in the United the state register of court decisions on the consequences of establishing a court of a «dispute about the right» in cases of separate proceedings in the adopted statement and during the examination of the merits. It is proposed to amend the norms of the Civil Procedural Code of Ukraine in order to prevent errors by the courts when considering such cases.

Key words: court, separate proceedings, Single state register of court decisions, ruling, dispute about the right, consequences.